

دانشگاه تهران
دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد روابط بین الملل

عنوان:

جهانی شدن اقتصاد و توسعه اقتصادی امارات متحده عربی
از 1971 تا 2007

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر محمد شیرخانی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر عبدالله رمضان زاده

نگارش:

حسن عبدالهی

مهر 1389

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سپاسگذاری:

شکر و سپاس بزرگ ایزد توانا را که بی لطف و عنایت او کاری به سرانجام نمی رسد. این رساله، اگر ارزشی در خور یک تلاش پژوهشی داشته باشد، مرهون زحمات و راهنمایی های عزیزان بسیاری است که بدون آنها هرگز این مهم میسر نمی شد. شمار آنان که به گونه ای سهمی در این اثر داشته اند، آنقدر زیاد است که ذکر نامشان در این مختصر نمی گنجد. اما وظیفه خود می دانم که به بهانه اتمام تحصیلات رسمی خود در محضر این بزرگان در دانشگاه تهران، به ویژه نام اساتید گرانقدری که در مدت تحصیلات خود مدیون آنها هستم، ذکر نموده و سپاسگزاری کنم.

قبل از همه از زحمات و راهنمایی های بی دریغ جناب آقای دکتر شیرخانی که با حوصله بسیار تمام مراحل این پژوهش را راهنمایی کردند، مزاحمت های گاه و بی گاه بنده را تحمل نموده و سخاوتمندانه یاریم نمودند، تشکر و قدردانی می نمایم. از جناب آقای دکتر رمضان زاده نیز که بر من منت نهاده و زحمت مشاوره پایان نامه را تقبل نموده و توصیه های ارزنده ای ارائه کردند، سپاسگزاری می نمایم. از جناب آقای دکتر تخشید که زحمت داوری پایان نامه را تقبل کرده و با حوصله بسیار آن را داوری نمودند صمیمانه تشکر می کنم.

قدردان زحمات همه اساتید محترم گروه روابط بین الملل دانشگاه تهران که طی این سالها در محضرشان حکمت آموختم، می باشم. از زحمات دست اندر کاران محترم گروه، به ویژه مدیریت محترم جناب آقای دکتر شیرخانی و منشی محترم گروه که همواره با رویی گشاده پیگیر کار بنده و تمامی دانشجویان بودند، سپاسگزارم. فرصتی است تا از مسئولان کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران و کتابخانه دانشکده حقوق و علوم سیاسی، کتابخانه تخصصی وزارت امور خارجه و مسئولان مرکز مطالعات خاورمیانه که از هیچ گونه کمک و همراهی دریغ نوزیدند، کمال تشکر و قدر دانی را دارم.

به گونه ای متفاوت از کمک و حمایت بی دریغ خانواده ام که در تمامی مراحل زندگی پشتیبانم بودند، تشکر و قدر دانی می نمایم.

چکیده:

در پاسخ به این سوال که مهمترین عامل توسعه و رشد اقتصادی امارات متحده عربی از تاسیس این کشور تا به امروز (یعنی در بین سال های 1971 تا 2007) چه بوده است، این تحقیق سه متغیر نفت، امنیت و ادغام موفق در اقتصاد جهانی را در قالب سه فرضیه طرح کرده است. با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش اگر چه نفت و امنیت تاثیری به سزا در توسعه اقتصادی امارات داشته اند، اما هیچ کدام از آنها به تنهایی و حتی با هم، عنصر اصلی و عامل نهایی توسعه و رشد سریع اقتصادی امارات نبوده است، بلکه این دو متغیر بیشتر زمینه و بستر توسعه را فراهم آوردند و نهایتاً این جهانی شدن اقتصاد و ادغام موفق و حساب شده امارات بود که توانست رشد و توسعه سریع این کشور را رقم بزند و امارات را به آنچه امروز هست تبدیل کند. به بیانی دیگر امارات متحده عربی با اتخاذ سیاست های درست و درک عمیق از پتانسیل و ظرفیت های جهانی شدن اقتصاد در رشد و توسعه اقتصاد ملی، توانست روی خوب و پیشرو ژانوس جهانی شدن را بنمایاند.

بخش اول:

جهانی شدن؛ کلیات، مفاهیم و مبانی نظری

14..... مقدمه

فصل اول: جهانی شدن چیست؟

15..... مبحث اول: مفهوم جهانی شدن

16..... مبحث دوم: تعریف جهانی شدن

21..... مبحث سوم: تاریخچه جهانی شدن

22..... - دیدگاه اول: جهانی شدن به مثابه یک پدیده تاریخی

25..... - دیدگاه دوم: جهانی شدن به مثابه یک جریان جدید

فصل دوم: رهیات های نظری پیرامون جهانی شدن

29..... مبحث اول: جهانی شدن به مثابه بین المللی تر شدن

33..... مبحث دوم: جهانی شدن به مثابه پروسه جهانی شدن لیبرالیسم

38..... مبحث سوم: جهانی شدن به مثابه پروژه جهانی سازی

51..... مبحث چهارم: جهانی شدن به مثابه عصر جهانی

55..... مبحث پنجم: چارچوب نظری پژوهش

فصل سوم: ابعاد جهانی؛ جهانی شدن اقتصاد و مسئله جهان سوم

61..... مبحث اول: جهانی شدن سیاست

66..... مبحث دوم: جهانی شدن فرهنگ

70..... مبحث سوم: جهانی شدن اقتصاد

72..... - ابعاد و ویژگی های جهانی شدن اقتصاد

80..... - نهادهای جهانی شدن اقتصاد

87..... مبحث چهارم: جهانی شدن و جهان سوم

87..... - جهان سوم

89..... - جهانی شدن اقتصاد فرصتی برای توسعه کشورهای جهان سوم؛ یک دیدگاه موافق

92..... - جهانی شدن اقتصاد چالشی برای جهان سوم؛ یک دیدگاه انتقادی

101..... - جهانی شدن اقتصاد جهانی شدن فرصت ها و چالش ها؛ یک رویکرد میان پارادایمی

104..... نتیجه گیری بخش اول

بخش دوم:

107.....

فصل چهارم: امارات متحده عربی؛ یک نگاه اجمالی

109.....	مبحث اول: جغرافیای طبیعی و ویژگی های اقلیمی
109.....	مبحث دوم: ویژگی های فرهنگی و اجتماعی
112.....	مبحث سوم: تقسیمات کشوری
115.....	مبحث چهارم: ویژگی های اقتصادی
117.....	مبحث پنجم: روابط خارجی امارات
118.....	مبحث ششم: روابط امارات متحده عربی با جمهوری اسلامی ایران

فصل پنجم: نفت و توسعه اقتصادی امارات

122.....	مبحث اول: تاریخچه صنعت نفت
123.....	مبحث دوم: اهمیت نفت
125.....	مبحث سوم: نفت، درآمد های نفتی و امارات متحده عربی
127.....	مبحث چهارم: نفت و توسعه اقتصادی امارات

فصل ششم: امنیت و توسعه اقتصادی امارات

133.....	مبحث اول: مقدمه نظری در مفهوم امنیت
136.....	مبحث دوم: امنیت در منطقه خاورمیانه و خلیج فارس
143.....	مبحث سوم: گرایشات میلیتاریستی در منطقه برای ایجاد امنیت
145.....	مبحث چهارم: امنیت و توسعه اقتصادی در امارات متحده عربی
145.....	- امنیت داخلی
149.....	- ناامنی منطقه ای

فصل هفتم: جهانی شدن اقتصاد و توسعه و رفاه اقتصادی امارات

گفتار اول: ادغام موفق امارات در اقتصاد جهانی

164.....	مبحث اول: رقابت در عرصه جهانی
168.....	- تنوع اقتصادی
169.....	مبحث دوم: گسترش و توسعه تجارت بین المللی
170.....	- تنوع تولیدات، محصولات و کالاها
172.....	- صادرات
174.....	- صادرات مجدد

177	- واردات
181	مبحث سوم: کاهش نقش دولت در اقتصاد و افزایش فعالیت بخش خصوصی
181	- سیاست اقتصاد باز و حرکت به سمت تجارت آزاد
183	- ایجاد و گسترش مناطق آزاد تجاری
184	- منطقه آزاد جبل علی
186	مبحث چهارم: فعالیت شرکت های چند ملیتی
188	مبحث پنجم: بین المللی تر شدن روزافزون بازارهای پولی، مالی و اعتباری
189	- نهادهای پولی و مال
190	- مرکز بین المللی مالی دوبی
191	- بورس معاملات مالی بین المللی دوبی
192	- سیاست های پولی مالی و ارزی
194	مبحث ششم: رشد و گسترش بازارهای سرمایه خارجی و سرمایه گذاری مستقیم
194	- جذب سرمایه گذاری خارجی
196	- شاخص ریسک پذیری
196	- شاخص شفافیت و سلامت اقتصادی
200	مبحث هفتم: خصوصی سازی

گفتار دوم: شاخص های توسعه و رفاه اقتصادی در امارات

205	مبحث اول: افزایش تولید ناخالص داخلی
205	- مفهوم تولید ناخالص داخلی
207	- تولید ناخالص داخلی امارات
211	- سهم بخش های مختلف اقتصادی امارات در تولید ناخالص داخلی
212	- رشد اقتصادی
216	مبحث دوم: شاخص اشتغال
217	- نرخ اشتغال و بیکاری در امارات
219	- جمعیت نیروی کار و درصد اشتغال در بخش های مختلف اقتصاد امارات
220	- بحثی در حقوق کارگران در امارات
221	مبحث سوم: شاخص سواد آموزی و نظام آموزشی
222	- بررسی وضعیت نظام آموزشی و مدراس ابتدایی و متوسطه
225	- بررسی وضعیت آموزش عالی و آکادمیک امارات
226	- نرخ باسوادی
227	مبحث چهارم: شاخص بهداشت و سلامت
227	- شاخص ارائه خدمات بیمارستانی، درمانی و پزشکی

229	- شاخص مرگ و میر نوزادان حین تولد
229	- شاخص امید به زندگی یا متوسط طول عمر
233	مبحث پنجم: شاخص توسعه انسانی
235	- شاخص آموزش و نرخ سواد آموزی
235	- شاخص امید به زندگی
236	- شاخص درآمد سرانه
237	- شاخص توسعه انسانی امارات
244	نتیجه گیری بخش دوم
245	جمع بندی و نتیجه گیری نهایی
250	فهرست منابع

کلیات تحقیق:

1. طرح و بیان مسئله:

کشور امارات متحده عربی در سال 1971 و پس از خروج نیروهای انگلستان از خلیج فارس از ادغام شش شیخ نشین ابوظبی، شارجه، دوی، عجمان، فجیره و ام القوین رسماً تشکیل شد. رأس الخیمه نیز به عنوان آخرین امارت در سال 1972 به این کشور ملحق شد و به این ترتیب اعضای فدراسیون به هفت شیخ نشین رسید. کشور امارات متحده عربی در طی نزدیک به 4 دهه که از تشکیل آن می گذرد، رشد و توسعه اقتصادی سریعی را طی کرده و شگفتی بسیاری از اقتصاددانان را برانگیخته است. کشور فقیر با مردمی قبیله ای و بیابان نشین در اوایل دهه 70 میلادی هم اکنون تبدیل به یکی از مرفه ترین کشورهای جهان شده است و همه ساله به لحاظ شاخصه های رشد اقتصادی در کنار کشورهای مرفه اروپایی و آمریکای شمالی قرار می گیرد. به لحاظ درآمد سرانه در زمره ده کشور اول جهان می باشد و هم اکنون شهرهایی چون دوی و ابوظبی مأمنی مناسب برای سرمایه گذاران و سرمایه های سرگردان بین المللی و سواحل گرم این کشور کعبه آمال ثروتمندان، چهره های سرشناس سینمایی، بازیکنان و مالکان متول باشگاه های اروپایی، جهانگردان و بعضاً سیاستمداران شده است. به عقیده بسیاری سرزمین تفتان شرق شبه جزیره حجاز، سرزمین باد و بیابان، سرزمین اعراب صحراگرد که پیش از این از بس که طبیعتش فقیر و خسیس بود مامن، اجنه و ارواح بود، امروز ماوای آسمان خراش هایی سر به فلک کشیده با مردمانی برج نشین و هتل هایی مجلل که با قصرهای رویاهای شهرزاد قصه گو در داستان های هزار و یک شب پهلوی می زند، شده است.

اقتصاد سرزمینی که امروزه از آن به امارات یاد می شود، بر اجاره پایگاه های نظامی به بریتانیا، مزدوری برای نیروهای اروپایی، قاچاق طلا و البته صید مروارید می چرخید که بعدها با موفقیت ژاپنی ها در زمینه تولید مروارید مصنوعی و خروج نیروهای بریتانیا و تخلیه پایگاه های نظامی رو به کساد نهاد تا بدان جا که در اوان تشکیل این کشور سهمی از هزینه های امور کشوری را بریتانیا و قسمتی دیگر را دول متمول منطقه همچون ایران و عربستان متقبل شدند. اگر چه درآمد حاصل از فروش نفت، این طلای سیاه خاورمیانه (و به اعتقاد برخی بلای سیاه خاورمیانه) بعدها نقش مهمی در رشد و توسعه سریع اقتصاد امارات متحده عربی بازی کرد، اما باید اذعان کرد که تا قبل از تشکیل این کشور، اکثر شیخ نشین ها از این ثروت بادآورده (که در آن روزگار تقریباً بیشتر کشورهای خلیج فارس از آن سود می بردند) محروم بودند. در ابوظبی در سال 1962 اولین منابع نفتی کشف

شد و دویی تنها سه سال قبل از تشکیل امارات (یعنی در سال 1968) اولین محموله نفتی خود را صادر کرد. در سایر شیخ نشین ها قبل از تشکیل امارات، وضع از این هم بدتر بود. اعراب اهل شارجه را عموماً عشایری بیابانگرد تشکیل می دادند که رزقشان به خار بیابان خدا و پشم و پستان شتری بند بود که سنت اجدادی شان بود و شیخ شارجه نیز از اجاره پایگاه به نیروی هوایی بریتانیا گذران امور می کرد. در عجمان، فجیره، ام القوین نیز وضع متفاوت از شارجه نبود، اگرچه باید صید ماهی را با لنج های چوبی بدان اضافه کرد. در راس الخیمه که به واسطه اندک بارانی که در زمستان و به برکت رشته کوه «حاجت» می بارید، اندک کشاورزی جریان داشت تا همین امر دستمایه ای گردد برای ساکنان این شیخ نشین تا روزگاری بهتر و فراخ تر داشته و چندان وسوسه تشریک با چند شیخ نشین دیگر را در دل نداشته باشند. هر چند سرانجام یک سال پس از تشکیل امارات به آن پیوستند. با این وجود اغلب داد و ستد این کشور به منظور تأمین مایحتاج که عمدتاً شامل خوراک و پوشاک می شد با مردمان آن سوی خلیج فارس که زمینی حاصلخیز و آبی سرشار برای کشاورزی داشتند، انجام می شد. از این رو بود که ایران به عنوان مهمترین شریک تجاری امارات در گذشته و امروز بوده است. اگر چه حکایت شراکت گذشته و امروز ایران و امارات دیگر گونه شده است و امروزه ایران به عنوان بزرگترین وارد کننده کالا از امارات می باشد، اما در گذشته امارات بیشترین واردات محصولات مصرفی، بخصوص در زمینه خوراک و پوشاک و محصولات کشاورزی را از ایران داشت.

به هر روی، هر چه بود، جز این نبود که تمام شیخ نشین ها به هنگام استقلال (همان تشکیل دولت امارات)، به جز ابوظبی و دبئی نه از نظر سیاسی و نه از نظر اقتصادی در وضعی بودند که بتوانند به طور مستقل ادامه حیات دهند و شاید برای رفع همین مشکل دست اتحاد به سوی هم دراز کرده و استراتژی هدفمند در پیش گرفتند که از دل آن کشور امارات متحده امروزی درآمد که توانسته است در نظام بین الملل کنونی برای خود نام و جایگاهی دست و پا کند.

حال مسئله اساسی این پژوهش نیز همین است که چه شد که کشور امارات متحده عربی که در ابتدای تاسیس از پس هزینه های جاری امور کشوری خود نیز بر نمی آمد، امروز با جمعیتی در حدود 4 میلیون نفر تولید ناخالص داخلی به اندازه ایران با جمعیتی در حدود بیش از 70 میلیون نفر دارد. کشوری که در ابتدای تاسیس به لحاظ سلامت و بهداشت با داشتن تنها هفت بیمارستان در ردیف عقب مانده ترین کشور های جهان قرار داشت، امروزه با داشتن مجهزترین بیمارستان ها و تجهیزات بهداشتی و سلامت در ردیف پیشرفته ترین کشور های

اروپایی قرار می گیرد. به لحاظ نرخ رشد اقتصادی، نرخ سواد، درآمد سرانه ملی، امید به زندگی و شاخص توسعه انسانی و سایر شاخص های توسعه و رفاه نیز وضع به همین منوال می باشد. همین موضوع دغدغه و مسئله اصلی پژوهش حاضر می باشد.

2. سؤالات پژوهش :

الف. سؤال اصلی:

چه عامل یا عواملی در توسعه اقتصادی امارات متحده عربی در بین سال های 1971 تا 2007 دخیل بوده اند؟

ب. سؤالات فرعی:

1. پدیده جهانی شدن و به تبع آن جهانی شدن اقتصاد به چه معناست؟
2. درآمد حاصل از فروش نفت به چه میزان بر توسعه اقتصادی امارات تأثیر گذار بوده است؟
3. نا امنی منطقه ای و امنیت کشور امارات به چه میزان بر توسعه اقتصادی امارات اثر گذار بوده است؟

3. مفروضات پژوهش:

در این پژوهش توسعه و رشد اقتصادی امارات متحده عربی مفروض گرفته شده است، هر چند که به ضرورت جنبه هایی از این توسعه و رشد اقتصادی ضمن تحلیل و سنجش فرضیه های پژوهش مورد بحث قرار خواهد گرفت. لذا از این نظر پژوهش حاضر با نظریه هایی که اساساً با این پیش فرض مخالفند (مانند برخی دیدگاه های چپ و انتقادی که توسعه اقتصادی امارات متحده عربی و به طور عام جهان سوم را پوشالی، مقطعی و نهایتاً غیر ممکن می دانند)، سرو کار ندارد.

4. فرضیه های پژوهش:

با توجه به سؤالات اصلی و فرعی می توان سه فرضیه در مورد توسعه اقتصادی امارات متحده عربی بین سال های 1971 تا 2007 به شرح زیر ارائه کرد که در این پژوهش فرضیه نخست به عنوان فرضیه اصلی و فرضیه دوم و سوم به عنوان فرضیه های فرعی در نظر گرفته شده اند:

الف. فرضیه اصلی:

1. ادغام موفق در اقتصاد جهانی، اصلی ترین عامل توسعه اقتصادی امارات متحده عربی بین سال های 1971 تا 2007 می باشد.

ب. فرضیه های فرعی:

2. درآمد حاصل از فروش نفت و گاز موجب توسعه و رشد سریع اقتصادی امارات متحده عربی بین سال های 1971 تا 2007 می باشد.

3. عدم امنیت اقتصادی در کشورهای حوزه خلیج فارس و وجود امنیت و ثبات نسبی در کشور امارات متحده عربی موجب توسعه و رشد سریع اقتصادی این کشور بین سال های 1971 تا 2007 می باشد.

5. روش آزمون فرضیه ها:

همان گونه که گفته شد در این پژوهش سه فرضیه در توسعه اقتصادی امارات متحده عربی بین سال های 1971 تا 2007 مطرح شده است. برای آزمون فرضیه ها و نهایتاً تایید و یا احیاناً ابطال فرضیه اصلی، در ابتدا سعی خواهیم کرد که با گردآوری، بررسی و تحلیل درآمدهای حاصل از فروش نفت و گاز کشور امارات به تاثیر این درآمدها بر توسعه و رشد سریع اقتصادی این کشور در همین حدود تمرکز تحقیق (یعنی بین سالهای 1971 تا 2007) پرداخته شود. همچنین به منظور دستیابی به درک و دریافتی عمیقتر از این رابطه به مقایسه درآمدهای نفتی امارات با سایر کشورهای خلیج فارس که درآمدهای مشابه (اما نه لزوماً مساوی) با کشور امارات دارند همچون ایران، عراق، قطر، کویت، عربستان و... پرداخته خواهد شد تا ماهیت این رابطه (رابطه نفت و توسعه) بهتر فهم شود. ضمناً گردآوری آمار و ارقام مرتبط، از منابع موثق همچون سازمان ملل متحد، بانک جهانی، صندوق بین المللی پول، بانک مرکزی امارات و اتاق بازرگانی و سایر اسناد و منابع مورد اعتماد که در داخل پژوهش به آنها استناد خواهد شد، می باشد.

در آزمون فرضیه دوم پژوهش نیز با بکارگیری مباحث نظری در بحث امنیت و نامنی و ارتباط آن با مفهوم توسعه به طور کل، نهایتاً این تئوری ها در مورد امارات متحده به کار بسته خواهد شد و استدلال خواهد شد که چگونه ماهیت ناامن راویط منطقه ای در خلیج فارس و منطقه خاورمیانه و وجود امنیت و ثبات نسبی در امارات بر فرآیند توسعه در این کشور اثر گذار یا بی تاثیر بوده است. در این بخش نیز آمارهای اقتصادی همچون فرار

سرمایه از کشورهای ناامن، سرمایه گذاری های خاجی در امارات و امنیت سرمایه گذاری در امور زیربنایی در امارات و مقایسه آن با سایر کشورهای منطقه راهگشا خواهد بود.

نهایتاً پس از بررسی این دو فرضیه نوبت آزمون فرضیه اصلی پژوهش می رسد. اگر چه تحلیل و بررسی دو فرضیه فرعی، خود کمک شایانی به طرح و بسط فرضیه اصلی می نماید، با این وجود فرضیه اصلی خود در بخشی مجزا که در واقع بدنه اصلی پژوهش را در بر می گیرد مورد، بررسی قرار خواهد گرفت. به منظور آزمون فرضیه اصلی در ابتدا سعی خواهد شد تا تبیین نسبی از جهانی شدن، جهانی شدن اقتصاد و نظریات پیرامون آن ارائه شود و نهایتاً تاثیر آن در توسعه اقتصادی امارات مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در این راستا سعی شده است در شاخص های ادغام موفق در اقتصاد جهانی بررسی شده و سپس شاخص های توسعه اقتصادی مورد بررسی قرار گیرد. شاخص های مورد بررسی به آمارها و ارقام، اسناد و گزارش های منابع معتبر که در بالا ذکر آن آمد، مستند شده است.

6. تعریف عملیاتی فرضیه اصلی:

بر طبق فرضیه اصلی تحقیق، ادغام موفق در اقتصاد جهانی اصلی ترین عامل توسعه اقتصادی کشور امارات متحده عربی می باشد. بدین صورت:

ادغام موفق در اقتصاد جهانی ← توسعه اقتصادی امارات متحده عربی

7. متغیر های اصلی تحقیق:

نمودار بالا به خوبی نشان می دهد که فرضیه اصلی دارای دو متغیر وابسته و مستقل می باشد. در ذیل هر کدام از متغیرهای تحقیق چند شاخص اصلی به شرح زیر مورد بررسی قرار می گیرند:

الف- متغیر مستقل: ادغام موفق در اقتصاد جهانی

شاخص های مورد بررسی ذیل متغیر مستقل تحقیق به شرح زیر می باشند:

1. گسترش و توسعه تجارت بین المللی

2. خصوصی سازی اقتصادی

3. بین المللی شدن بازارهای پولی، مالی و اعتباری

4. توان رقابت در اقتصاد جهانی

5. کاهش نقش و دخالت مستقیم دولت در اقتصاد و افزایش توان و مشارکت بخش خصوصی

6. فعالیت و مشارکت شرکت های چند ملیتی در اقتصاد ملی و جهانی

7. رشد و گسترش بازارهای سرمایه و سرمایه گذاری های مستقیم خارجی

ب متغیر وابسته تحقیق: توسعه اقتصادی امارات متحده عربی

شاخص های مورد نظر در ارتباط با متغیر مستقل تحقیق موارد زیر می باشد:

1. افزایش تولید ناخالص داخلی

2. توسعه صادرات

3. نرخ اشتغال

4. میزان باسوادی و کیفیت نظام آموزشی

5. بهداشت و سلامت

6. توسعه انسانی

8. پیامدهای اثبات فرضیه:

در صورت تایید فرضیه اصلی پژوهش، می توان مدعی شد که پژوهش حاضر دارای دو پیامد نظری و عملی خواهد بود. به لحاظ نظری می توان گفت در صورت تایید فرضیه مذکور، دیدگاه نوینی در زمینه میزان تاثیر گذاری جهانی شدن اقتصاد بر توسعه اقتصادی کشور امارات به طور خاص و اغلب کشور های در حال توسعه به صورت عام بوجود خواهد آمد، منتها به شرطی که فرایند ادغام در اقتصاد جهانی حساب شده و با موفقیت انجام گیرد. پیامد عملی اثبات فرضیه نیز این خواهد بود که یکی از روش های بنیادین برای توسعه اقتصادی سایر کشور های حوزه خلیج فارس، ورود به عرصه اقتصاد جهانی (یعنی همان راهی که امارات رفته است) می باشد.

9. حدود و نقطه تمرکز پژوهش:

این پژوهش به لحاظ موضوع و هدف، صرفاً بر جنبه توسعه اقتصادی در کشور امارات متحده عربی تمرکز دارد و به لحاظ تاریخی نیز از زمان تشکیل و تاسیس کشور امارات متحده عربی تا به امروز، یعنی بین سال های 1971 تا 2007 می پردازد.

10. روش و ابزار پژوهش:

روش اصلی در انجام و اجرای این پژوهش یک روش تحلیلی - مقایسه‌ای است. در این راستا تلاش می‌شود تا با تحلیل و مقایسه اطلاعات و داده‌های مؤثر بر حوزه پژوهش، یک بررسی جامع از موضوع اصلی پژوهش، یعنی علت توسعه اقتصادی امارات متحده عربی دست داده شود. این تحقیق به روش اسنادی و با مراجعه مستقیم به اسناد، مدارک و منابع مربوط انجام می‌شود. از آنجایی که در این پژوهش به داده‌های آماری، اعداد و ارقام به طور مستمر استناد خواهد شد، لذا در این زمینه از منابع موثق همچون سازمان ملل متحد، بانک جهانی، صندوق بین‌المللی پول، بانک مرکزی امارات و اتاق بازرگانی و سایر اسناد و منابع مورد اعتماد که در داخل پژوهش به آنها استناد خواهد شد و ذکر مفصل آن در منابع خواهد آمد، استفاده خواهد شد.

11. هدف و ضرورت پژوهش:

هدف این پژوهش این است که نشان دهد بر خلاف بسیاری از نظریه‌ها، چگونه ادغام موفق در اقتصاد جهانی می‌تواند منجر به توسعه و پیشرفت در کشورهای در حال توسعه شود. نگارنده تاکنون به هیچ اثری که مستقیماً به پاسخگویی سؤال پژوهش حاضر، با توجه به این معیارها، پردازد، برخورد کرده است و می‌توان ادعا کرد که پیرامون فرضیه اصلی پژوهش، تاکنون تحقیق مستقلی صورت نگرفته است. همین امر ضرورت تحقیق را ایجاب می‌کند.

12. ادبیات موضوع:

اگر چه پرداختن به مباحث توسعه و توسعه یافتگی قدمتی طولانی دارد و تقریباً از همان دهه‌های اولیه قرن بیستم متفکران حوزه اقتصاد، جامعه‌شناسی و علوم سیاسی را درگیر کرده بود، با این وجود غالب این مباحث کلی

بوده و به قوانین عام توسعه و توسعه نیافتگی می پردازد به نحوی که تقریباً تمام ادبیات موجود در این زمینه را تا همین اواخر می توان ذیل دو کلان نظریه توسعه (متفکران لیبرال) و وابستگی (متفکران مارکسیست) مورد بررسی قرار داد. از این منظر اغلب این متفکران بحث توسعه را ذیل مفاهیم عام همچون جهان سوم، امپریالیسم، مرکز، پیرامون، استثمار و... مورد بررسی قرار داده اند. از این منظر کمتر اثر یا پژوهشی در این بین یافت می شود که به بحث توسعه در کشوری خاص همچون امارات پرداخته باشد. به عنوان مثال *پل باران* در اثر مهم خود «اقتصاد سیاسی رشد»، *ادموند ژوو* در «جهان سوم»، *تیلیمان اورست* در «ماهیت دولت در جهان سوم» و *مهران توکلی* در «استعمار، استعمارگری، استعمار زدایی و جهان سوم» اگر چه از منظر اقتصاد سیاسی بحث توسعه یافتگی در کشورهای در حال توسعه می پردازند، اما بیشتر به جنبه های عام توسعه و توسعه نیافتگی در عرصه داخلی و نظام بین الملل تاکید می کنند. از این نظر، موضوع پژوهش حاضر اگر چه از مباحث تئوریک این آثار بهره می برد، اما آن را در یک موضوع تخصصی تر و جزئی یعنی کشور امارات به کار می بندد. ضمناً تایید فرضیه اصلی پژوهش حاضر به نوعی در رد بسیاری از این نظریات خواهد بود.

در بحث جهانی شدن و علی الخصوص جهانی شدن اقتصاد و تاثیر آن بر توسعه، اگر چه آثار و ادبیات موجود متاخر و همزمان با ظهور این پدیده می باشد، به نحوی که می توان به درستی مدعی شد که ادبیات جهانی شدن به سختی به دهه شصت میلادی میرسد، با این وجود همان گونه که در بخش اول این پژوهش گفته خواهد آمد، در این مدت کوتاه به شدت گسترش یافت به نحوی که امروزه آثاری در این باب؛ یعنی تاثیر جهانی شدن بر توسعه یا توسعه نیافتگی کشورها به وفور تولید شده است؛ چه آنهایی که با آغوش باز به استقبال جهانی شدن رفتند (لیبرال ها)، چه آنها که با آن به مخالفت پرداختند (مارکسیست ها) و چه آنها که سعی کردند آن را نادیده بینگارند (واقع گرایان)، همگی در این زمینه قلم فرسایی کردند و به حق آثار و ادبیاتی ارزنده فراهم نمودند تا بدان جا که شاید بتوان ادعا نمود که جنبه ای از جهانی شدن باقی نمانده است که چشم تیزبین نظریه پردازان مخفی مانده باشد. آثار و کتب ارزنده ای همچون: «جهانی شدن و جهان سوم» نوشته ری کیلر و *فل ماریلیت*، «جهانی شدن با کدام هدف؟» اثر *هری مگداف*، «جهانی شدن جدید سرمایه داری و جهان سوم» *دیوید هاروی*، «نظام جهانی؛ اقتصاد، سیاست و فرهنگ» *باری اکسفورد*، «جهانی شدن و آثار آن بر کشورهای جهان سوم» *عادل عبدالحمید علی*، «نظریه انتقادی جهانی شدن» *داگلاس کالر*، و... که به کرات نیز در این پژوهش مورد استفاده و استناد واقع شده اند، تنها گوشه ای از این آثار می باشد. با این وجود باید اذعان کرد که غالب این آثار بر جنبه

های صرفاً نظری جهانی شدن تکیه دارند و نگارنده تا به حال به کمتر اثری برخورد کرده است که به تاثیرات جهانی شدن اقتصاد را بر کشوری خاص، آن سان که موضوع این پژوهش است، پرداخته باشد. نکته دیگر اینکه غالب این آثار نظری به لحاظ تعلقات متدولوژیک، انتولوژیک و اپیستملوژیک، فهم، درک و دریافتی یک سویه از پدیده جهانی شدن و رابطه آن با توسعه ارائه می دهند. به عنوان مثال در حالی که فکویاما، دانیل بل، مارک پورت، آنجی ماسودا جهانی شدن را روندی مثبت می دانند که موجب توسعه جهان سوم می شود (کتاب نظام جهانی؛ اقتصاد، سیاست و فرهنگ)، هری مگداف، پل سوئیزی، جان بلامی فاستر در «جهانی شدن با کدام هدف؟»، آن را روی دیگر امپریالیسم می دانند که به استعمار کشورهای جهان سوم و در حال توسعه می پردازد. از این منظر نیز پژوهش حاضر فارغ از این تعلقات و پیش فرض های نظری جهانی شدن اقتصاد را صرفاً فرایندی جهانی شدن امور در نظر گرفته که هم می تواند تبعات و پیامدهای منفی داشته باشد آن طور که منتقدان جهانی شدن می گویند و هم پیام آور آینده ای روشن آن طور که موافقان آن می گویند.

اما در مورد موضوع این پژوهش یعنی تاثیر جهانی شدن اقتصاد بر توسعه اقتصادی امارات، متأسفانه باید اذعان کرد که آثار تالیف شده علمی در حد بسیار ناچیزی است. گذشته از این نگارنده تاکنون به اثر علمی بر نخورده است که موضوع توسعه در امارات را خارج از حب و بغض های شخصی و مکتبی و در چارچوب یک پژوهش علمی به انجام رسانده باشد. کل ادبیات و آثار تولید شده در زمینه توسعه اقتصادی امارات و احیاناً تاثیر ادغام موفق این کشور در اقتصاد جهانی تنها به چند مقاله ژورنالیستی، چند ستون روزنامه و چند گزارش در سایت های اینترنتی محدود می شود. این در حالی است که رشد و توسعه اقتصادی این کشور کوچک حاشیه خلیج فارس آن چنان اعجاب انگیز بوده که ذهن بسیاری را به خود مشغول کرده، اما ما ایرانیان؛ چه در حوزه های آکادمیک و چه در حوزه های اجرایی تنها چیزی که از امارات متحده عربی به ذهنمان خطور می کند، مستی مردمان بیابان گرد با دشداشه های عربی و حکایت شتر و باد و بیابان است و اگر اندکی امروزی تر باشیم و چمدانی برای مسافرت به دوبی و ابوظبی بسته باشیم، برج های سر به فلک کشیده با هتل هایی افسانه ای و مجلل و سواحلی رویایی که با مرفه ترین و مدرن ترین کشورهای اروپایی پهلو می زند را در ذهنمان مرور می کنیم. با این وجود مهمترین آثاری که به فارسی در زمینه توسعه اقتصادی امارات وجود دارد بدین شرح می باشد:

حسن علی بیگدلی در کتاب «بررسی اوضاع اقتصادی کشورهای عربی و روابط بازرگانی آنها با ایران» ذیل قسمتی به روابط اقتصادی ایران و امارات می پردازد. این کتاب به هیچ روی مراد پژوهش حاضر را بر طرف نمی کند چرا که نه موضوع کتاب همان گونه که از عنوان آن بر می آید بررسی روابط بازرگانی کشورهای حوزه خلیج فارس با ایران است نه توسعه اقتصادی امارات. نکته دیگر اینکه کتاب مذکور چاپ سال 1364 بوده مو مباحث آن بسیار قدیمی می باشد از همین نویسندگان اثر دیگری با عنوان «امارات خلیج فارس و مسئله نفت» وجود دارد که البته این اثر ترجمه است اما همان ایراداتی که به کتاب اول وارد است به این کتاب نیز در ارتباط با موضوع پژوهش حاضر وارد است.

سایر منابع و آثار مربوط به کشور امارات متحده عربی به کتابچه های دفتر اقتصاد بین المللی سازمان برنامه و بودجه، که مباحث، آمار و ارقام آن غالباً قدیمی است و چند مقاله روزنامه ای همچون «اقتصاد امارات متحده عربی» نوشته محمد باهر، «نگاهی به اقتصاد امارات متحده عربی» نوشته لیدا هادی، «امارات متحده عربی پیش رفت یا پس رفت؟» و چند مقاله دیگر از این دست محدود می شود. این آثار و مقالات اگر چه مطالب درخور و ارزنده ای ارائه می کنند، اما به مقتضای حدود و ثغور یک مقاله روزنامه ای یا نشریه ای، مطالبی محدود و اندک ارائه می کنند. نهایتاً می توان گفت که نگارنده تاکنون به هیچ منبع فارسی و حتی لاتینی برنخورده است که موضوع پژوهش حاضر را مورد بررسی قرار دهد و همین امر ضرورت چنین پژوهشی را ایجاب می نماید.

13. سازماندهی مطالب:

در راستای بررسی، تجزیه و تحلیل فرضیه اصلی و فرضیه های فرعی تحقیق، این پژوهش به دو بخش کلی تقسیم می شود که هر بخش خود دارای چند فصل می باشد. بخش اول پژوهش که دارای سه فصل است به بررسی مفهوم جهانی شدن، کلیات، مفاهیم و مبانی نظری مرتبط با آن می پردازد. در فصل اول این بخش با عنوان «جهانی شدن چیست» سعی شده است تا مفهوم، تعاریف و دیدگاه های مختلف پیرامون جهانی شدن بررسی شود و سپس مفهوم و تعریف مورد نظر پژوهش از آن بدست داده شود.

فصل دوم همان گونه که از عنوان آن پیداست؛ «رهیافت های نظری پیرامون جهانی شدن»، به دیدگاه ها و مکاتب نظری پیرامون پدیده جهانی شدن پرداخته است. عمده دیدگاه ه مورد بررسی همان سنت های اصلی نظریه پردازی در روابط بین الملل یعنی رئالیسم (که اساساً جهانی شدن را بر نمی تابند و از آن به بین المللی تر

شدن یاد می کنند)، مارکسیسم (که از جهانی شدن به جهانی شدن امپریالیسم یاد می کنند و لذا مخالفان جهانی شدن هستند) و لیبرالیسم (که هواداران و طرفداران جهانی شدن هستند) می باشد. علاوه بر این سعی شده است تا دیدگاه های پست مدرن به عنوان یک دیدگاه جدید در نظریه پردازی روابط بین الملل نیز پیرامون جهانی شدن (پست مدرن ها از جهانی شدن تحت عنوان یک دوره جدید یا عصر جهانی یاد می کنند) بیان شود. نهایتاً پس از طرح و بررسی این مکاتب نظری، رویکرد نظری پژوهش پیرامون جهانی شدن بیان شده است. بر اساس رویکرد نظری پژوهش جهانی شدن، فارغ از هر گونه تعلق متدولوژیک و پیش فرض ایستمولوژیک، چیزی جز فرایند رشد تحولات نیست، تحولاتی که برد جهانی می یابند. بر این اساس می توان گفت که رویکرد نظری نگارنده در پژوهش به میزان زیادی به رویکرد رفتارگرایی در مطالعه روابط بین الملل و دیدگاه های متفکرانی همچون رابرتسون، آنتونی مک گرو، لوئیس و مالکوم واترز در مورد جهانی شدن نزدیک است.

در فصل سوم سعی شده است تا پس از بررسی ابعاد جهانی شدن در بعد سیاست و فرهنگ، به تفصیل از بعد اقتصادی جهانی شدن یا همان جهانی شدن اقتصاد، عناصر و مولفه های آن سخن گفته شود. در ادامه بحثی با عنوان جهانی شدن و جهان سوم، دیدگاه های موافق و مخالف طرح شده است که از این جهت که کشور امارات خود در زمره کشور های در حال توسعه (همان جهان سوم قدیم) می باشد یا لااقل بوده است، مفید فایده می باشد. با این تفاسیر بخش اول که فی الواقع در حکم یک مقدمه نظری مفصل بر رساله می باشد، به پایان می رسد.

بخش دوم که خود شامل چهار فصل می شود در واقع در حکم بدنه اصلی پژوهش می باشد. در فصل اول این بخش با عنوان «امارات متحده عربی؛ یک نگاه اجمالی» که همان بخش چهارم پژوهش می باشد، سعی شده است یک معرفی اجمالی از تاریخ، زمینه های تاسیس و تشکیل، ویژگی های جمعیت شناختی، جغرافیایی، نظام سیاسی و ... کشورت امارات بدست داده شود.

فصل پنجم با عنوان «نفت و توسعه اقتصادی امارات» به بررسی سهم عنصر نفت و سایر منابع طبیعی همچون گاز در توسعه اقتصادی این کشور پرداخته است. در واقع در این فصل تلاش شده است تا اولین فرضیه فرعی پژوهش (نفت عامل توسعه امارات بوده است) به آزمون گذارده شود. برای این منظور به تاریخچه کشف و فروش نفت، میزان ذخایر، سهم امارات در اوپک و سایر بازار های نفتی، میزان درآمد حاصل از فروش نفت و گاز و سهم آن در بودجه امارات پرداخته شده است. در این فصل برای اینکه رابطه نفت و توسعه در امارات بهتر درک و فهم شود

به مقایسه درآمدهای نفتی و سهم آن در توسعه اقتصادی این کشور با سایر کشورهای نفت خیز حوزه خلیج فارس همچون ایران، عراق، کویت، بحرین و... پرداخته شده است.

در فصل ششم با عنوان «امنیت و توسعه اقتصادی امارات» فرضیه فرعی دوم مورد سنجش واقع شده است تا تاثیر ناامنی منطقه ای و وجود امنیت نسبی در امارات بر توسعه اقتصادی این کشور به بحث گذارده شود. در راستای این منظور در ابتدا سعی شده است تا یک مقدمه نظری در مورد مفهوم امنیت و نظام های امنیت منطقه ای با تمرکز بر امنیت منطقه خاورمیانه و خلیج فارس آورده شود. در ادامه به روندهای ناامنی منطقه ای و مشخصاً محورهایی همچون گرایش های میلیتاریستی کشورهای منطقه در تامین امنیت، وقوع انقلاب اسلامی و تاثیرات منطقه ای آن، جنگ ایران و عراق و ناامنی منطقه ای، جنگ های اول و دوم خلیج فارس و پیامدهای آن بر امنیت، توسعه و رشد اقتصادی امارات متحده عربی به عنوان کشوری که توانست از این منازعات منطقه ای برکنار باشد، مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است.

نهایتاً و در فصل هفتم نوبت به آزمون فرضیه اصلی پژوهش (یعنی ادغام موفق در اقتصاد جهانی عامل اصلی توسعه اقتصادی امارات بوده است) می رسد. بدین منظور سعی شده است. مباحث این فصل در دو قسمت مجزا اما مرتبط به هم مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است. در قسمت اول سعی شده است تا شاخص ها و مولفه های ادغام موفق در اقتصاد جهانی در ارتباط با کشورهای امارات مورد بررسی قرار گیرد و در قسمت دوم سعی شده است تا ضمن بررسی شاخص ها و مولفه های توسعه اقتصادی امارات متحده عربی، تاثیر ادغام موفق در فرایند اقتصاد جهانی برجسته گردد.